

СРБОЉУБ Ђ. СТАМЕНКОВИЋ*
ДРАГИЦА Р. ГАТАРИЋ

БЕОГРАД – УНУТАРГРАДСКА ДНЕВНА КРЕТАЊА РАДНЕ СНАГЕ, УЧЕНИКА И СТУДЕНАТА

Извод: Феномен дневних миграција становништва представља важну и веома развијену друштвену појаву која у Србији, у условима транзиције, нема ранију просторну и демографску израженост. Али и поред тога, неоспоран је вишеструки значај научног сагледавања конвергентних и дивергентних дневних миграција центара већег и мањег функционалног капацитета. У том смислу, овом приликом осврнућемо се на унутарградска дневна кретања радне снаге, ученика и студената у склопу планских и формалних граница насеља Београд, између 10 градских општина. У овим кретањима учествује, по резултатима посебне статистичке обраде података пописа становништва 2002. године, 316 817 његових сталних становника или 4,2% укупног становништва Србије без АП Косово и Метохија, од којих већину чине радници. Њихово дневно кретање и померање у границама града у великој мери доприноси динамичној циркулацији људи и интензивним саобраћајним токовима између појединих делова Београда, али и променама у концентрацији њихове укупне популације током радног дана.

Кључне речи: насеље, Београд, унутарградске дневне миграције, становништво, радници, ученици, студенти

Општи осврт

Београд представља просторно развијен, разгранат и сложен урбани организам и просторно-функционалну целину који се у демографском, физиономском, функционалном и административно-управном смислу може различито тумачити:

– као урбано ткиво са знатним пространством у својим планским и формалним границама, или као насеље Београд,

– као урбана територија у ужем смислу којој припадају 10 градских општина, од којих шест – 126 km² (Стари Град, Врачар, Звездара, Савски Венац, Раковица и Нови Београд), улазе у састав његове континуиране урбане територије и имају статус градских општина, док четири општине – 904 km² (Вождовац, Чукарица, Палилула и Земун), које, исто тако, чине део његовог урбаног ткива у планским и формалним границама, имају и приградски рурално-урбани појас са 19 самосталних насеља (сеоских, мешовитих и градских)[†] и

– као административно-управно подручје (заједница општина) Град Београд, или метрополитенско управно подручје Београда, које обухвата површину од 3 226 km², са 17 општина, укључујући 10 поменутих градских и седам осталих општина – 2 196 km² (Сурчин, Гроцка, Младеновац, Сопот, Барајево, Лазаревац и Обреновац) које чине део субурбаног (периферијског) појаса насеља Београд, где је лоцирано 157 са-

---

* Др Србољуб Ђ. Стаменковић, редовни професор, Универзитет у Београду – Географски факултет, Студентски трг 3/III, Београд.

† Мр Драгица Р. Гатарич, асистент, Универзитет у Београду – Географски факултет, Студентски трг 3/III, Београд.

Рад представља резултате истраживања пројекта 146010 које финансира Министарство науке и технолошког развоја Републике Србије.

[†] Бели Поток, Зуце, Пиносава, Рипањ, Велика Моштаница, Остружница, Пећани, Руцка, Рушањ, Сремчица, Умка, Борча, Велико Село, Дунавац, Ковилово, Овча, Падинска Скела, Сланци и Угриновци.

мосталних насеља или 2,6% укупног броја насеља Србије,[‡] од којих је само у насељу Београд настањено 1 119 642 становника или 14,9% укупне популације Србије без АП Косово и Метохија.

У овом, по много чему, комплексном функционалном и административно-управном простору одвија се жива циркулација људи ради задовољавања различитих људских потреба. Од њих, посебан просторно-функционални значај и демографску израженост имају унутарградска дневна кретања радне снаге, ученика и студената. Она се реализују континуираном дневном разменом становништва ради обављања функције рада или стицања образовања између свих делова територије урбаног и административно-управног организма Београда.

Нека својства ових миграција, чији значај у науци је вишеструко наглашен у европским и светским релацијама (Gottmann J., 1961; Berry V. J. L., 1964; Lee V. S., Donald Mc J., 2003. и др.), становништва Београда разматрали смо у нашим претходним радовима (Стаменковић Ђ. С., Гатарић Р. Д., 2008; Стаменковић Ђ. С., Гатарић Р. Д., 2008; Стаменковић Ђ. С., Гатарић Р. Д., 2008. и др.). У нашој земљи више пута је у научним расправама и многобројним радовима констатовано да су знања о миграцијама становништва уопште, па и дневним миграцијама парцијална – просторно и тематски, скромна и претежно недовољно прецизна (Стаменковић Ђ. С., 1996; Стаменковић Ђ. С., Гатарић Р. Д., 2006; Стаменковић Ђ. С., Гатарић Р. Д., 2007; Лукић В., 2006; Лукић В., 2007. и др.), с тим што у новије време има све више радова који овој проблематици прилазе са становишта појединих подручја друштвене праксе: политике регионалног развоја, просторног планирања неких територија и сл. (Тошић Д., Крунић Н., 2005; Тошић Б., Стојановић Б, Милетић Р, 2005). Уосталом, проблематика о миграцијама становништва у Србији, због своје заступљености и великог друштвеног значаја, третирана је и у посебном државном документу – Стратегији за управљање миграцијама.

У овом раду, који је заснован на фактографији посебне обраде резултата пописа становништва 2002. године обављене у Републичком заводу за статистику у Београду, укратко ћемо се осврнути на нека релевантна обележја унутарградске дневне миграције радника, с једне стране, и ученика и студената, с друге, у оквиру насеља Београд, уз напомену да је ово, колико нам је познато, први рад у нашој науци са тематиком ове врсте. У склопу планских и формалних граница урбаног ткива Београда на релацијама: место становања – место рада, место становања – место школовања и обратно, свакодневно просторно циркулише 316 817 становника – 235 055 радника (74,2%) и 81 762 ученика и студента (25,8%), или 28,3% укупног становништва насеља Београда.

Дневна апсорпција и дисперзија радне снаге

У апсорпционим и дисперзивним дневним кретањима радне снаге у Београду свакодневно учествује 21,0% његовог укупног становништва. Они станују у једној градској општини, а функцију рада обављају у некој другој општини у границама насеља Београда. Извесно је да они представљају знатну демографску масу, јер чине 3,1% целокупног становништва Србије без АП Косово и Метохија.

Редослед значаја градских општина Београда по дневној дисперзији радне снаге је следећи: Нови Београд, Чукарица, Звездара, Вождовац, Земун, Раковица, Палилула, Врачар, Стари Град и Савски Венац, а по дневној апсорпцији: Савски Венац, Стари Град, Нови Београд, Палилула, Врачар, Вождовац, Земун, Звездара, Чукарица и Раковица.

[‡] На територији Србије, по актуелној статистичкој евиденцији, има укупно 6 155 самосталних насеља, с тим што је изван број њих, услед негативног свеукупног и демографског развоја, у новије време остао без становништва (Стаменковић Ђ. С., 2004).

Табела 1. Апсорпциона и дисперзивна дневна кретања радне снаге у оквиру урбаног ткива Београда, између градских општина 2002. године

Апсорпциона кретања	Дисперзивна кретања [§]										Укупно
	Во	Вр	Зв	Зе	НБ	П	Р	СВ	СГ	Ч	
Вождовац	2 891	1 001	2 829	1 607	3 441	1 591	2 181	738	680	2 147	16 215
Врачар	2 390	935	2 938	1 644	3 808	1 919	1 665	814	1 118	2 394	19 191
Звездара	1 831	685	1 720	1 142	2 347	1 943	1 180	489	632	1 383	12 441
Земун	3 799	1 703	3 395	6 332	7 344	1 247	1 334	619	726	2 008	17 514
Нови Београд	3 219	1 547	4 328	2 176	4 816	2 552	2 387	1 337	1 659	3 816	26 980
Палилула	716	142	394	297	656	281	2 109	992	1 733	2 967	23 887
Раковица	7 105	3 161	5 963	5 054	11 525	4 378	5 808	169	2 721	7 840	53 555
Савски Венац	6 146	3 280	6 757	5 273	11 029	5 747	4 114	2 234	5 843	50 423	50 423
Стари Град	1 162	415	981	763	1 744	757	2 214	374	320	8 730	8 730
Чукарица	207	58	359	349	294	225	84	46	82	1 892	1 892
Непознато	29 466	12 927	29 664	24 637	47 004	20 640	23 076	7 812	9 798	30 031	235 055

Извор: Посебна статистичка обрада резултата пописа становништва 2002. године, Републички завод за статистику Србије, Београд.

Од градских општина Београда највећу појединачну дисперзију радне снаге имају: Нови Београд (47 004 радника), Чукарица (30 031 лице), Звездара (29 664 становника) и Вождовац (29 466 особа), а апсорпцију: Савски Венац (53 555 радника), Стари Град (50 423 лица), Нови Београд (26 980 становника) и Палилула (23 887 особа). Две највеће општине по дневној дисперзији радне снаге – Нови Београд и Чукарица, које заједно дају 77 035 миграната, у укупним унутраградским дневним кретањима учествују са 32,8%, док две највеће општине по апсорпцији радне снаге – Савски Венац и Стари Град, које имају 103 978 миграната, учествују са 44,2%.

Апсорпциона и дисперзивна дневна кретања ученика и студената

Учешће дневно просторно мобилних ученика и студената, који образовање стичу ван територије матичне општине, у односу на удео радника у укупној маси унутраградских дневних миграната Београда је за скоро три пута мање. Они чине 7,3% укупног становништва Београда и 1,1% укупног становништва Србије без АП Косово и Метохија.

Табела 2. Апсорпциона и дисперзивна дневна кретања ученика и студената у склопу урбаног ткива Београда, између градских општина 2002. године

Апсорпциона кретања	Дисперзивна кретања										Укупно
	Во	Вр	Зв	Зе	НБ	П	Р	СВ	СГ	Ч	
Вождовац		709	1 659	947	2 252	833	979	467	522	1 218	9 586
Врачар	685		764	234	726	497	293	256	375	375	4 205
Звездара	1 151	512		869	1 596	917	691	300	375	920	7 331
Земун	451	132	476		2 717	333	340	165	155	584	5 353
Нови Београд	339	198	303	1 008		327	203	150	245	447	3 220
Палилула	1 553	1 341	2 201	1 248	3 393		1 046	758	1 145	1 641	14 326
Раковица	216	27	71	45	80	35		63	19	967	1 523
Савски Венац	1 759	925	1 553	1 512	3 270	1 106	1 405		921	1 862	14 313
Стари Град	2 006	1 195	2 205	1 860	4 521	2 017	1 311	871		2 132	18 118
Чукарица	307	154	287	300	606	250	641	175	128		2 848
Непознато	149	19	156	137	152	135	40	16	43	92	939
Укупно	8 616	5 212	9 675	8 160	19 313	6 450	6 949	3 221	3 928	10 238	81 762

Извор: Посебна статистичка обрада резултата пописа становништва 2002. године, Републички завод за статистику Србије, Београд.

По обиму дисперзије ученичке и студентске дневне миграције редослед београдских градских општина је следећи: Нови Београд, Чукарица, Звездара, Вождовац, Земун, Раковица, Палилула, Врачар, Стари Град и Савски Венац, а по обиму апсорп-

[§] Скраћенице градских општина: Во – Вождовац, Вр – Врачар, Зв – Звездара, Зе – Земун, НБ – Нови Београд, П – Палилула, Р – Раковица, СВ – Савски Венац, СГ – Стари Град и Ч – Чукарица.

ције: Стари Град, Палилула, Савски Венац, Вождовац, Звездара, Земун, Врачар, Нови Београд, Чукарица и Раковица.

У унутарградским дневним кретањима школске деце и омладине појединачно највећу дисперзију имају: Нови Београд (19 313 ученика и студента), Чукарица (10 238 школске деце и омладинаца), Звездара (9 675 лица) и Вождовац (8 616 становника), а апсорпцију: Стари Град (18 118 ученика и студената), Палилула (14 326 школске деце и омладинаца), Савски Венац (14 313 лица) и Вождовац (9 586 становника).

Закључак

Дневне миграције становништва представљају важан просторни, демографски и функционални показатељ од вишеструког значаја за науку и различита подручја друштвене праксе. Као такве оне су предмет интересовања многих наука, међу којима су резултати географских проучавања високо позиционирани, с тим што су наша научна знања о унутарградским дневним кретањима становништва дефицитарна у правом смислу те речи и прожета ”белинама”, ако тако може да се каже. Евидентан је дефицит ових знања за све градове у Србији, па и Београд. Из тих разлога чињенице саопштене у овом раду треба сматрати почетним и основним, као полазиште за каснија дубља и свестранија сагледавања феномена унутраградских дневних миграција радне снаге, ученика и студената. У том смислу истичемо следеће битне напомене:

– да насеље Београд има функционално развијен унутарградски дневни демографски систем у коме свакодневно учествује 21,0% његовог укупног становништва и 4,2% укупног становништва Србије без АП Косово и Метохија;

– да у унутарградским дневним кретањима насеља Београда већи удео имају радници у односу на ученике и студенте, а њихов структурни однос износи 74,2:25,8% и

– да су ова кретања у знатном делу усмерена ка централним градским општинама Београда, јер су ту лоцирани значајни привредни објекти и, пре свега, многобројне установе у којима велики број радника остварује економску егзистенцију, а ученици и посебно студенти стичу образовање.

Литература

- Berry, B. J. L. (1964). Cities as Systems within Systems of Cities, Papers and Proceedings of RSA, 13, pp. 43.
- Gottmann, J. (1961). Megalopolis. The Urbanized Northeastern Seaboard of the United States, Mass.: M.I.T. Press, pp. 191.
- Lee, B. S., Donald, Mc J. (2003). Determinants of Commuting Time and Distance for Seoul Residents: The Impact of Family Status on the Commuting of Woman. Urban studiesm Vol. 40, pp. 1285.
- Лукић, В. (2006). Дневне миграције активног становништва у Србији. *Гласник Српског географског друштва*, 86 (1), стр. 141–150.
- Лукић, В. (2007). Селективност дневних миграната у Србији према полу. *Гласник Српског географског друштва*, 87 (2), стр. 67–77.
- Посебна статистичка обрада резултата пописа становништва 2002. године, Републички завод за статистику Србије, Београд.
- Стаменковић, Ђ. С. и Гатарих, Р. Д. (2008). Дневна интеракција (радне снаге, школске деце и омладине) Београда и војвођанских насеља. *Зборник радова*, св. LVI, стр. 63–72.
- Стаменковић, С. Ђ. (1996). Дневне миграције становништва у географским проучавањима насеља Србије. *Становништво*, Година XXXIV, бр. 3–4, стр. 43–60.
- Стаменковић, Ђ. С. и Гатарих, Р. Д. (2008). Конвергентне и дивергентне дневне миграције становништва Београда и околине – просторна дистрибуција по насељима у границама Града Београда. *Демографија*, књ. V, стр. 43–52.
- Стаменковић, С. Ђ. (2004). Нека актуелна питања просторне организације мреже насеља и релевантни демографски проблеми у Србији. *Демографија*, књ. I, стр. 115–134.
- Стаменковић, Ђ. С. и Гатарих, Р. Д. (2008). Неки просторно-демографски аспекти дневне интеракције Београда и околине. *Гласник Српског географског друштва*, 88 (2), стр. 45–50.
- Стаменковић, С. Ђ. и Гатарих, Р. Д. (2006). Чачак и његов дневни урбани систем (I део). *Гласник Српског географског друштва*, 86 (2), стр. 171–178.
- Стаменковић, С. Ђ. и Гатарих, Р. Д. (2007). Чачак и његов дневни урбани систем (II део). *Гласник Српског географског друштва*, 87 (1), стр. 107–112.
- Стратегија за управљање миграцијама, Службени гласник Републике Србије, Година LXV – број 59, 2009, стр. 6–26.
- Тошић, Д. и Крунић, Н. (2005). Урбане агломерације у функцији регионалне интеграције Србије и Југоисточне Европе. *Гласник Српског географског друштва*, 85 (1), стр. 137–148.
- Тошић, Б., Стојановић, Б. и Милетић, Р. (2005). Популационо-функцијски процеси у насељима и центрима: пример еврорегиона ”Дунав за 21. век” у Србији. *Гласник Српског географског друштва*, 85 (1), стр. 149–156.

SRBOLJUB DJ. STAMENKOVIC*
DRAGICA R. GATARIC

BELGRADE – INTRA-URBAN DAILY MIGRATIONS OF LABOUR, PUPILS AND STUDENTS

Abstract: Daily migrations of population represent a very significant and developed social phenomenon which, in the conditions of transition in Serbia, does not have the previous spatial and demographic expressiveness. Nevertheless, the complex significance of the scientific explanation of convergent and divergent daily migrations of the centres of larger and smaller functional capacity is indisputable. Consequently, the intra-urban daily movements of labour, pupils and students will be dealt with within the planned and formal borders of the Belgrade settlement among 10 urban municipalities. According to a special statistical data processing of the 2002 population census, 316 817 of its permanent residents participated in these movements or 4.2% of the total population of Serbia without the Autonomous Province of Kosovo and Metohia, whereof most of them are workers. Their daily movement and commute within the borders of the city contributes to a great extent to the dynamical circulation of people and intensive transportation flows among some parts of Belgrade, as well as the changes in the concentration of their total population throughout the working day.

Key words: settlement, Belgrade, intra-urban daily migrations, population, workers, pupils, students.

Theoretical background

Belgrade represents spatially developed, involved and complex urban organism and the spatial-functional whole which can be explained differently in demographic, physiognomic, functional and administrative sense:

-as urban core with considerable space in its planned and formal borders, or as the Belgrade settlement,

-as urban territory in the narrower sense to which 10 urban municipalities belong, whereof six municipalities-126km² (Stari Grad, Vracar, Zvezdara, Savski Venac, Rakovica and New Belgrade) get into the structure of its continuous urban territory and have the status of the urban municipalities, while four municipalities-904 km² (Vozdovac, Cukarica, Palilula and Zemun), which also represent the part of its urban core in the planned and formal borders, have the suburban rural-urban belt of 19 independent settlements, too (rural, mixed and urban)⁺ and-as administrative area of the City of Belgrade (community of municipalities), or the metropolitan administrative area of Belgrade, which includes the area of 3 226 square kilometres with 17 municipalities, including 10 mentioned urban and 7 other municipalities-2 196 km² (Surcin, Grocka, Mladenovac, Sopot, Barajevo, Lazarevac and Obrenovac) that make a part of the suburban (periphery) belt of the Belgrade settlement with 157 independent settlements located, or 2.6% of the total number of the settlements of

---

*Srboljub Dj. Stamenkovic Ph.D, full professor, University in Belgrade – Faculty of Geography, 3/III Studentski trg, Belgrade

MSc Dragica R. Gataric, research assistant, University in Belgrade – Faculty of Geography, 3/III Studentski trg, Belgrade

The paper represents the results of the research on the project 146010 supported by Ministry of Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

⁺ Beli Potok, Zuce, Pinosava, Ripanj, Velika Mostanica, Ostruznica, Pecani, Rucka, Rusanj, Sremcica, Umka, Borca, Veliko Selo, Dunavac, Kovilovo, Ovca, Padinska Skela, Slanci and Ugrinovci.

Serbia*, whereof 1 119 642 people are resided in the Belgrade settlement, or 14,9% of the total population of Serbia without AP of Kosovo and Metohia.

In this complex functional and administrative space, a living circulation of people is being developed in order that different needs would be satisfied. The intra-urban daily movements of labour, pupils and students have a special spatial-functional significance and demographic expressiveness. They have been realised by the continuous daily change of population in order that the functions of labour are carried out or education is acquired among all parts of the territory of urban and administrative organism of Belgrade.

The significance of migrations has been emphasized on the European and world scientific relations for many times (Gottmann J., 1961; Berry B. J. L., 1964; Lee B. S., Donald Mc J., 2003, etc). Some characteristics of the Belgrade population migrations have also been considered in the previous papers (Stamenkovic Dj. S., Gataric R. D., 2008; Stamenkovic Dj. S., Gataric R. D., 2008; Stamenkovic Dj. S., Gaytaric R. D., 2008). It has been concluded for several times in our country that the notions on the population migrations in general, and so the daily migrations, are partial-spatially and thematically modest and mainly not precise enough (Stamenkovic Dj. S., 1996; Stamenkovic Dj. S., Gataric R. D., 2006; Stamenkovic Dj. S., Gataric R. D., 2007; Lukic V., 2006; Lukic V., 2007), but there have been more and more papers with this problem being approached from the viewpoint of some fields of social practice: policy of regional development, spatial planning of some territories, etc (Tosic D., Krunic N., 2005; Tosic B., Stojanovic B., Miletic R., 2005). Nevertheless, the problem on the migrations of the population in Serbia, due to its prevalence and considerable social significance, has also been treated in a special document of the state – The strategy of managing the migrations.

In this paper, which is based on the facts of a special results processing of the 2002 population census published in the Statistical Office of the Republic of Serbia in Belgrade, some relevant characteristics of intra-urban daily migration of workers on one side, and pupils and students on the other side will be discussed, within the Belgrade settlement, with a comment that, as far as it is known, this has been the first paper of this subject in our science.

Within the planned and formal borders of the urban core of Belgrade, 316 817 people – 235 055 workers (74.2%) and 81 762 pupils and students (25.8%), or 28.3% of the total population of the Belgrade settlement circulates daily on the following relations: residence-place of work, residence-place of schooling, and vice versa.

Daily absorption and dispersion of labour

In absorbent and dispersive daily movements of labour, 21.0% of the total population of Belgrade participate daily. They reside in one urban municipality and carry out the function of labour in some other municipality that is within the borders of the settlement of Belgrade. It is certain that they represent the considerable demographic mass, because they comprise 3.1% of the total population of Serbia without the AP of Kosovo and Metohia.

According to daily dispersion of labour, the sequence of the significance of the urban municipalities is the following: New Belgrade, Cukarica, Zvezdara, Vozdovac, Zemun, Rakovica, Palilula, Vracar, Stari Grad and Savski Venac, while according to daily absorption the sequence is: Savski Venac, Stari Grad, New Belgrade, Palilula, Vracar, Vozdovac, Zemun, Zvezdara, Cukarica and Rakovica.

---

* According to actual statistical evidence, there are 6 155 independent settlements on the territory of Serbia, but a certain number of them, due to negative total and demographic development has remained without population recently (Stamenkovic Dj. S., 2004).

Table 1 – Absorbent and dispersive daily movements of labour among the urban municipalities within the urban core of Belgrade in 2002

Absorbent movements	Dispersive movements*										Total
	Bo	Bp	3b	3e	HB	Π	P	CB	CF	q	
Vozdovac		1 001	2 829	1 607	3 441	1 591	2 181	738	680	2 147	16 215
Vracar	2 891		2 938	1 644	3 808	1 919	1 665	814	1 118	2 394	19 191
Zvezdara	2 390	935		1 142	2 347	1 943	1 180	489	632	1 383	12 441
Zemun	1 831	685	1 720		7 344	1 247	1 334	619	726	2 008	17 514
New Belgrade	3 799	1 703	3 395	6 332		2 552	2 387	1 337	1 659	3 816	26 980
Palilula	3 219	1 547	4 328	2 176	4 816		2 109	992	1 733	2 967	23 887
Rakovica	716	142	394	297	656	281		169	127	1 445	4 227
Savski Venac	7 105	3 161	5 963	5 054	11 525	4 378	5 808		2 721	7 840	53 555
Stari Grad	6 146	3 280	6 757	5 273	11 029	5 747	4 114	2 234		5 843	50 423
Cukarica	1 162	415	981	763	1 744	757	2 214	374	320		8 730
Unknown	207	58	359	349	294	225	84	46	82	188	1 892
Total	29 466	12 927	29 664	24 637	47 004	20 640	23 076	7 812	9 798	30 031	235 055

Source: Special statistical results processing of the 2002 population census, Statistical Office of the Republic of Serbia, Belgrade

Among the urban municipalities of Belgrade, the municipalities of the highest dispersion of labour are: New Belgrade (47 004 workers), Cukarica (30 031 persons), Zvezdara (29 664 inhabitants) and Vozdovac (29 466 persons), whereas Savski Venac (53 555 workers), Stari Grad (50 423 persons), New Belgrade (26 980 inhabitants) and Palilula (23 887 persons) are the municipalities of the highest absorption. The two largest municipalities by the daily dispersion of labour – New Belgrade and Cukarica which give together 77 035 migrants in the total intra-urban daily movements participate with 32.8%, while the two largest municipalities by the absorption of labour – Savski Venac and Stari Grad of 103 978 migrants, participate with 44.2%.

Absorbent and dispersive daily movements of pupils and students

The share of daily spatially mobile pupils and students who acquire their education out of the territory of their home municipality in relation to the share of workers in the total mass of intra-urban daily migrants of Belgrade is for almost three times less. They make 7.3% of the total population of Belgrade and 1.1% of the total population of Serbia without the AP of Kosovo and Metohia.

Table 2 – Absorbent and dispersive daily movements of pupils and students among the urban municipalities within the urban core of Belgrade in 2002

Absorbent movements	Dispersive movements										Total
	Vo	Vr	Zv	Ze	NB	P	R	SV	SG	C	
Vozdovac		709	1 659	947	2 252	833	979	467	522	1 218	9 586
Vracar	685		764	234	726	497	293	256	375	375	4 205
Zvezdara	1 151	512		869	1 596	917	691	300	375	920	7 331
Zemun	451	132	476		2 717	333	340	165	155	584	5 353
New Belgrade	339	198	303	1 008		327	203	150	245	447	3 220
Palilula	1 553	1 341	2 201	1 248	3 393		1 046	758	1 145	1 641	14 326
Rakovica	216	27	71	45	80	35		63	19	967	1 523
Savski Venac	1 759	925	1 553	1 512	3 270	1 106	1 405		921	1 862	14 313
Stari Grad	2 006	1 195	2 205	1 860	4 521	2 017	1 311	871		2 132	18 118
Cukarica	307	154	287	300	606	250	641	175	128		2 848
Unknown	149	19	156	137	152	135	40	16	43	92	939
Total	8 616	5 212	9 675	8 160	19 313	6 450	6 949	3 221	3 928	10 238	81 762

Source: Special statistical results processing of the 2002 population census, Statistical Office of the Republic of Serbia, Belgrade

* The abbreviations for the urban municipalities: Vo-Vozdovac, Vr-Vracar, Zv-Zvezdara, Ze-Zemun, NB-New Belgrade, P-Palilula, R-Rakovica, SV-Savski Venac, SG-Stari Grad and C-Cukarica.

According to the dispersion scope of the pupil and student daily migration, the sequence of the Belgrade urban municipalities is the following: New Belgrade, Cukarica, Zvezdara, Vozdovac, Zemun, Rakovica, Palilula, Vracar, Stari Grad and Savski Venac, while according to the absorption, the sequence is: Stari Grad, Palilula, Savski Venac, Vozdovac, Zvezdar, Zemun, Vracar, New Belgrade, Cukarica and Rakovica.

The municipalities of the highest dispersion within the intra-urban daily movements of schoolchildren and youth respectively, are the following: New Belgrade (19 313 pupils and students), Cukarica (10 238 schoolchildren and youth), Zvezdara (9 675 persons) and Vozdovac (8 616 inhabitants), whereas Stari Grad (18 118 pupils and students), Palilula (14 326 schoolchildren and youth), Savski Venac (14 313 persons) and Vozdovac (9 586 inhabitants) are the municipalities of the highest absorption.

Conclusion

Daily migrations of population represent the important spatial, demographic and functional index that is of the complex significance for science and different fields of the social practice. As such, they have been the subject of interest of many sciences, among which the results of geographical researches are positioned highly, but with a fact that our scientific notions on the intra-urban daily movements of population have been deficient in the true sense of the word and imbued by “whiteness”, if it can be said so. The deficiency of these notions is evident for all cities in Serbia, and Belgrade even. Therefore, the facts noted in this paper should be considered as the initial and basic ones, as the starting point for the later more complex and complete explanations of the phenomenon of intra-urban daily migrations of labour, pupils and students. In that sense, the following significant notes are emphasized:

- that the Belgrade settlement has functionally developed intra-urban daily demographic system wherein 21.0% of its total population participates daily and 4.2% of the total population of Serbia without the AP of Kosovo and Metohia;

- that in the intra-urban daily movements of the Belgrade settlement, workers have the higher share in relation to pupils and students, while their structural proportion is 74.2:25.8% and

- that these movements have considerably been directed towards the central urban municipalities of Belgrade, because significant economic facilities are located there and, first of all, many institutions in which a great number of workers realize the economic existence, while pupils and especially students acquire education.

See References on page 68